

ועל הפרנסה לא השיבו

וְהִנֵּה אֲנֹכִי עֹמֵךְ וְשִׁמְרֶתִיךָ בְּכָל אֲשֶׁר תִּלְךָ וְהִשְׁבַּתִּיךָ אֶל הָאֲדָמָה הַזֹּאת כִּי לֹא אֶעֱזָבְךָ עַד אֲשֶׁר אִם עָשִׂיתִי אֶת אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי לְךָ: (בראשית כח טו).¹

וַיֵּדֶר יַעֲקֹב נֶדֶר לֵאמֹר אִם יִהְיֶה אֱלֹהִים עִמָּדִי וְשִׁמְרֵנִי בְּדֶרֶךְ הַזֶּה אֲשֶׁר אֲנֹכִי הוֹלֵךְ וְנָתַן לִי לֶחֶם לֶאֱכֹל וּבְגָד לְבָשׁ: (בראשית כח כ).²

בראשית רבה פרשה סט סימן ו – השיב או לא השיב על הפרנסה

"והנה אנכי עמך ושמרתיך בכל אשר תלך". רבותינו אומרים: על הכל השיבו הקב"ה, ועל הפרנסה לא השיבו.³ "אם יהיה אלהים עמדי" – "הנה אנכי עמך". "ושמרני בדרך הזה" – "ושמרתך בכל אשר תלך". "ושבתני בשלום אל בית אבי" – "והשיבותיך אל האדמה הזאת". ועל הפרנסה לא השיבו.⁴ אמר ר' אסי: אף על הפרנסה השיבו, שנאמר: "כי לא אעזבך" ואין עזיבה אלא פרנסה, כמו שאתה אומר: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם" (תהלים לז כה).⁵

בראשית רבה פרשה ע סימן ה – מחלוקת ר' אליעזר ור' יהושע ביחס לגר

"ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" – עקילס הגר נכנס אצל ר' אליעזר, אמר לו: הרי כל שבחו של גר שנאמר: "ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה" (דברים י יח)! אמר לו: וכי קלה היא בעיניך דבר שנתחבט עליו אותו זקן? שנאמר: "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" ובא זה והושיטו לו בקנה!⁶ נכנס אצל רבי יהושע התחיל מפיסו בדברים: "לחם" – זו תורה ... "שמלה", זו טלית.⁸ זכה אדם לתורה – זכה לטלית. ולא עוד, אלא שהן משיאים את בנותיהם לכהונה והיו בניהם כהנים גדולים ומעלים עולות על גבי

¹ כך מבטיח הקב"ה ליעקב בחלום הסולם. מי עוד זכה להבטחה כל כך מקיפה ועוטפת?

² וכך נודר יעקב בהקיצו מהחלום, כאשר הוא חוזר כמעט מילה במילה על הבטחת הקב"ה. שתי שאלות מרכזיות עולות למקרא פסוקים אלה. הראשונה, כיצד נודר יעקב נדר על דברים שכבר הובטחו לו. והשנייה, עד היכן בדברי יעקב הוא התנאי: אם אתה הקב"ה תעשה לי כך וכך, ומיחיל מתחיל קיום התנאי: אז אני אעשה כך וכך. וכבר נדרשנו מעט לנושא זה בדברינו אין הבטחה לצדיק בעולם הזה, בפרשה זו בשנה האחרת. הפעם נרצה להתמקד בנושא חוסר הסימטריה בין שני הפסוקים כמוסבר במדרש הבא. (ראו כמה אפשר לדרוש ולחזור ולדרוש ב"פרשה קטנה" זו).

³ "לא השיבו" איננו מדויק, שהרי כפי שכבר הערנו, הבטחת הקב"ה ליעקב קדמה לנדרו – הקדים והשיבו. יעקב הוא שמוסיף את עניין הפרנסה שאיננו בהבטחת הקב"ה וממילא אין הקב"ה יכול להשיבו. סדר הדברים במקרא הוא הפוך מהסדר שבדרשה, אבל נמשך לזרם עם הדרשן ונתמקד בנושא הפרנסה.

⁴ פה קיצר המדרש, אך הדברים ברורים. בניגוד לכל שאר ההקבלות: "אם יהיה אלהים עמדי" – "והנה אנכי עמך", "ושמרני בדרך הזה" – "ושמרתך בכל אשר תלך" וכו'; מול הבקשה של יעקב "ונתן לי לחם לאכול ובגד ללבוש" אין תשובה – "על הפרנסה לא השיבו". והשאלה המתבקשת היא למה? מה מיוחד בפרנסה שעליה אין תשובה? אגב, משיטת רבותינו במדרש זה, אפשר ללמוד להלכה (בדיני צדקה ומזונות) שפרנסה כוללת גם לבוש: לחם ובגד. ראו בית יוסף יורה דעה סימן רנא: "ומשמע דפרנסה היינו בין מזון בין כסות" (האם המדרש שלנו יכול להיחשב כמקור לדבריו?). אבל מפתוסם של המדרשים שלהלן ומהגמרות נראה שהכוונה רק או בעיקר למזון. ראו תשובת ר' אסי: אף על הפרנסה השיבו שמביא את הפסוק: "לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם". ראו גם "בודקין למזונות ואין בודקין לכסות" (בבא בתרא ט ע"א), היינו שבגד אפילו חשוב יותר. ולא נאריך בכך כאן.

⁵ ומה יעשו רבותינו החולקים על ר' אסי עם הפסוק "לא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם"? הם יאמרו כפירוש האחר של אותו פסוק שנמצא במדרש ויקרא רבה שנביא בהמשך: "אל"פ שזרעו ובניו הם מבקשים לחם, לא ראיתי לאותו צדיק אביהם נעזב מיראתו של הקב"ה". הצדיק מחזיק באמונתו, אבל הבטחה על הפרנסה אין.

⁶ לפי נוסח אחר של מדרש זה, אומר עקילס (אונקלוס) הגר לר' אליעזר: "הרי חיבה שחיבב הקב"ה את הגר דכתיב: ואוהב גר לתת לו לחם ושמלה?! כמה טווסין אית לי, כמה פוסייני אית לי, אפילו על עבדי לא משגיחין". ור' אליעזר נוזף בו: התורה מבטיחה לגר את מה שלא הובטח ליעקב אבינו, התורה מושיטה לגר בקנה את מה שלא ניתן ליעקב אבינו. אתה עקילס שבת מרומי העשירה המשופעת בלחם ושמלה, סבור שלחם לאכול ובגד ללבוש הוא דבר מובן מאליה, אבל באמת, אל יהי הדבר קל בעיניך. אנחנו ביהודה הענייה יודעים שלחם ובגד של היום אינם מובטחים גם למחר. ומי בכלל אמר שהם העיקר? הרי לא לשם לחם ושמלה באת אלינו! זו תשובת ר' אליעזר לעקילס (אונקלוס) הגר. ראו סיפור גיורו של עקילס, הוא אונקלוס בן קלונימוס, בגמרא עבודה זרה יא א.

⁷ הביטוי להושיט בקנה משמעותו, כך נראה, לתת בקלות ובלי קושי, אבל אפשר שהוא קשור גם עם דיני טומאה וטהרה כמובא בתוספתא טהרות פרק י הלכה ז: "היו שם חורין וסדקין אינו חושש שמא מושיט את הקנה ומסיטין" ומרמז אל טהרת הגר שבא להתגיר. בין כך ובין כך, יש לשים לב להקבלה עם הסיפור על הגר שבא לפני שמאי והלל ובקש "גייירני על מנת שתלמדני כל התורה כולה כשאני עומד על רגל אחת" (שבת לא ע"א). שמאי דוחף אותו באמת הבנין (קנה?) שמזכיר את הושתת הקנה של ר' אליעזר, ואילו הלל מקרבו. ר' אליעזר (בן הורקנוס) הוא מתלמידי בית שמאי. ר' יהושע (בן חנניה) בן הפלוגתא שלו, הוא מאבות בית הלל. עוד בנושא גר וכהונה, ראו דברינו [הגר שביקש להיות כהן גדול](#) בפרשת במדבר.

⁸ טלית היינו תפקיד ציבורי. ראו שמות רבה כז ט: "נתמנה אדם בראש ונטל טלית לא יאמר לטובתי אני נזקק לא איכפת לי בצבור אלא כל טורח הצבור עלי". ראו בדברינו [אני ואתה עומדים ביצרה](#) בפרשת יתרו. לא ידוע לנו על מינוי ציבורי שקיבל עליו עקילס-אונקלוס, אבל לתורה זכה גם זכה, למפעל תרגום התורה לארמית. היכן? בבית מדרשם של ר' אליעזר ור' יהושע שהיו מעורבים בתהליך גיורו. ראו מסכת מגילה דף ג עמוד א: "תרגום של תורה – אונקלוס הגר אמרו מפי רבי אליעזר ורבי יהושע".

המזבח. "לחם" - זה לחם הפנים, "ושמלה" - אלו בגדי כהונה ... אמרו: אילולי אריכות פנים שהאריך ר' יהושע עם עקילס, היה חוזר לסורו. וקרא עליו: "טוב ארך אפים מגיבור" (משלי טז לב).⁹

מדרש ילמדנו (מאן) ילקוט תלמוד תורה בראשית אות קלג – לא השיב על הפרנסה

על הכל השיבו, ועל הפרנסה לא השיבו. ולמה לא השיבו על הפרנסה? אמר הקב"ה: אם אני מבטיחו על הלחם, מה הוא צריך לבקש ממני? כשברח יעקב מפני עשו ופגע במקום, התחיל לומר לפני הקב"ה: ריבנו של עולם, הריני בורח מפני עשו אחי כדי שלא יהרגני. א"ל: אני עמך ומה הוא יכול לעשות לך, דכתיב: "והנה אנכי עמך". א"ל יעקב: אם אתה עושה לי כן, "וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך" (שם, כ"ב).¹⁰

מדרש תהלים (בובר) מזמור כג – אדם מתברך במעשה ידיו

"ה' רועי לא אחסר". זהו שאמר הכתוב: "כי ה' אלהיך ברכך בכל מעשה ידך" (דברים ב ז). ר' יעקב אומר: יכול אפילו יושב ובטל? תלמוד לומר: בכל מעשה ידך - אם עשה אדם הרי הוא מתברך, ואם לאו אינו מתברך.¹¹

בראשית רבה פרשה עד סימן א – שוב אל ארץ מולדתך

"ויאמר ה' אל יעקב שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך" (בראשית לא ג). כתיב: "זעקתי אליך ה' אמרתי אתה מחסי חלקי בארץ החיים" (תהלים קמב ו) ... א"ל הקב"ה: אתה אמרת "חלקי בארץ החיים", "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך ואהיה עמך" - אביך מצפה לך, אמך מצפה לך, אני בעצמי מצפה לך. ר' אמי בשם ריש לקיש אמר: נכסי חוצה לארץ אין בהם ברכה, אלא משתשוב אל ארץ אבותיך אהיה עמך. כאן אתה אומר "ואהיה עמך" ולהלן אתה אומר: "ואהיה עמך בכל אשר הלכת" (שמואל ב ז ט)! אלא דוד, ע"י שהוא מפרנס את ישראל, היה אומר לו "ואהיה עמך בכל אשר הלכת". אבל יעקב ע"י שהוא מפרנס את ביתו, הוא אומר לו "שוב אל ארץ אבותיך".¹²

ויקרא רבה פרשה לה סימן ב – אשרי ואשריכם

"אם בחקותי תלכו". זהו שכתוב: "ועתה בנים שמעו לי ואשרי דרכי ישמרו" (משלי ח לב) - הכתוב מדבר ביעקב, שכתוב בו: "ויודר יעקב נדר לאמר אם יהיה אלהים עמדי". רבותינו ור' אסי. רבותינו אומרים: על הכל השיבו

⁹ ההשוואה המתבקשת היא כמובן עם סיפור הגר שבא לשמאי ולהלל בגמרא שבת כנזכר כבר לעיל, אך השוו גם עם מסכת סוטה מז ע"א: "תנו רבנן: לעולם תהא שמאל דוחה וימין מקרבת. לא כאלישע שדחפו לגחזי בשתי ידיו, ולא כיהושע בן פרחיה שדחפו לאחד מתלמידיו בשתי ידיו". וכן השוו עם משה היוצא לקראת יתרו, מדרש תנחומא יתרו ו: "ויאמר אל משה - הקב"ה. א"ל למשה: אני הוא שאמרתי והיה העולם, אני הוא. שאני מקרב ואיני מרחק שנאמר (ירמיה כג) האלהי מקרוב אני נאם ה' ולא אלהי מרחוק. אני הוא שקרבת ליתרו ולא רחקתיו, ואף אתה אדם שבא אצלך להתגייר קרבתו ואל תרחיקהו".

¹⁰ וכן הוא במדרש תנחומא בפרשתנו סימן ג: "א"ר ברכיה: בכל מה שתבע יעקב מן הקב"ה השיבו. אמר אם יהיה אלהים עמדי - השיבו והנה אנכי עמך. אמר ושמרני - השיבו ושמתוך בכל אשר תלך. אמר ושבתני בשלום השיבו - והשיבותיך. אמר ונתן לי לחם ולא השיבו על הפרנסה. אמר הקב"ה: אם אני מבטיחו על הלחם, מהו מבקש ממני עוד? לפיכך לא הבטיחו על הלחם". לשמור בדרך - כן. להציל מעשו - כן. אפילו לחזור לארץ - כן. אבל לא הלחם, לא על הפרנסה. מדוע? אולי דווקא משום שהוא דבר כל כך בסיסי ויום יומי. ראו פסחים ק"ח ע"א: "אמר רבי יוחנן: קשין מזונותיו של אדם יותר מן הגאולה. דאילו בגאולה כתיב: המלאך הגואל אותי מכל רע - מלאך בעלמא. ואילו במזונות כתיב: הא-להים הרועה אותי". היום-יום קשה יותר מהפלאי והנסי. על הגאולה הובטחנו: "אני ה' בעתה אחישנה - זכו אחישנה, לא זכו בעתה" (סנהדרין צח ע"א). הגאולה בוא תבוא ביום מהימים, בכך הכל מאמינים. אבל על הפרנסה - אין הבטחה, שמא "וישמן ישורון וישכח" ו"פן תאכל ושבָּעַת וּבָתִּים טְבִים תִּבְנֶה וְשָׁבַת ... וְרַם לְבָבְךָ וְשָׁכַחְתָּ אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ". ראו דברינו [האלהים הרועה אותי המלאך הגואל אותי](#) בפרשת ויחי. ועדיין צריך עיון איך מתקשר כאן החצי השני של המדרש שמתחיל במילים: "כשברח יעקב מפני עשו ופגע במקום וכו'". האם הוא בא לומר שיעקב הפנים שיש הבטחה להצלת נפשות אבל אין הבטחה ללחם (ומה הקשר למעשרות?). נשמח לשמוע פתרונים משואבי המים.

¹¹ ראו גם אליהו רבה (איש שלום) פרשה טו: "פעם אחת הייתי עובר ממקום למקום, מצאתי אדם אחד שיש בו מקרא ואין בו משנה. אמר לי: רבי, אומר לפניך דבר אחד ושמא תקפיד עלי, מתיירא אני. אמרתי לו: אם אתה שואלני בדברי תורה, מפני מה אקפיד עליך? אמר לי: רבי, מפני מה הוא אומר: נותן לחם לכל בשר (תהלים קלו כח), ואומר: נותן לבהמה לחמה וגו' (שם קמז ט), אין אדם מכין הוא לו? אמרתי לו: בני לא זהו דרך ארץ שאדם עושה בידו והקב"ה מברך כל מעשה ידיו, שנאמר: יברכך ה' אלהיך בכל מעשה ידך (דברים יד כט). יכול יהא יושב ובטל? תלמוד לומר: אשר תעשה (שם)". לפי מדרשים אלה, ורבים אחרים שאין כאן מקום לפרטם, הקב"ה לא יכול להשיב ליעקב, ולכל לאדם, על בקשתו לפרנסה, כי הדבר תלוי באדם עצמו שיעשה הוא תחילה את המאמץ האישי ורק אז יכול הקב"ה לברכו. בדיעבד, אכן טרח יעקב גם טרח בפרנסת ביתו והקב"ה ברכו.

¹² יעקב אכן לא ישב בטל, אלא טרח גם טרח בפרנסת ביתו, מול לבן שהחליף משכורתו עשרת מונים, עד שצבר רכוש רב. אבל האם זו הפרנסה שביקש? צבירת נכסים בחוצה לארץ? הרי משאלתו ללחם לאכול ובגד ללבוש הייתה קשורה בחזרתו לארץ. פרנסה בישוב של קבע, במולדת. פרנסה של עם בארצו ולא משפחה בגלות שצוברת נכסים. הרי על כך התפלל יעקב: "וְנָתַן לִי לֶחֶם לְאָלֶּל וּבְגָד לְלַבָּשׁ; וְשָׁבַתִּי בְשָׁלוֹם אֶל בֵּית אָבִי וְהָיָה ה' לִי לְאֱלֹהִים; וְהָאֲבֹן הַזֶּאת אֲשֶׁר שָׁמָּה מִצְבֵּה יְהוָה בֵּית אֱלֹהִים". זו כבר פרנסה מסוג אחר. פרנסה ממלכתית שיעקב זכה לה באופן חלקי. בכך נחותה פרנסת יעקב מפרנסת דוד המלך שניהל כלכלה של ממלכה (ראו ברכות ג ע"ב "עמך ישראל צריכים פרנסה"). על פרנסת חו"ל לא הייתה ליעקב הבטחה. אבל תזכורת קיבל: "שוב אל ארץ אבותיך ולמולדתך - אביך מצפה לך, אמך מצפה לך". מספיק עם פרנסת חו"ל. ראו הדף [שוב אל ארץ מולדתך ואהיה עמך](#) בפרשה זו.

הקב"ה, ועל הפרנסה לא השיבו. "אם יהיה אלהים עמדי" – "הנה אנכי עמך". "ושמרני בדרך הזה" – "ושמרתני בכל אשר תלך". "ושבתי בשלום אל בית אבי" – "והשיבותיך אל האדמה הזאת". ועל הפרנסה לא השיבו! אמר ר' אסי: אף על הפרנסה השיבו, שכתוב: "כי לא אעזבך" ואין לשון עזיבה אלא פרנסה, שכתוב: "ולא ראיתי צדיק נעזב וזרעו מבקש לחם".¹³

אמר ר' הושעיה: אשרי ילוד אשה שכך שומע מפי בוראו. אמר ר' חנינא בר פפא: "אשרי" "ואשרי"¹⁴ – אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִיךָ לכשיתקיימו כל התנאים הללו שהתנתי עמכם. אמר ר' אחא: אף לבניו אמר כן, שנאמר: "ועתה בניו שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו" – "אשרי" כתוב, אֲשֶׁרִי וְאֲשֶׁרִיכֶם לכשתקיימו כל התנאים הללו שהתנתי עמכם. אימתי? כשתשמרו את תורת, שנאמר: "אם בחקותי תלכו".¹⁵

פסיקתא רבתי פרשה לג – קשה הפרנסה מהגאולה

אמר ר' שמואל בר נחמן: רצונך לידע מה כוחה של פרוסה זו שאדם נותן לתוך פיו, שהיא קשה יותר מן הגאולה, מניין? אתה מוצא בשעה שיוסף מקריב¹⁶ את בניו לפני אביו שיברכם, תלה את הגאולה במלאך "המלאך הגואל אותי מכל רע". אבל כשבא לפרוסה מה הוא אומר? "הא-להים הרועה אותי". הוי יפה אמר ישעיה: "לא ימות לשחת לא יחסר לחמו אנכי ה' אלהיך רוגע הים" (ישעיה נא יד).¹⁷

שבת שלום מחלקי המים

מים אחרונים 1: לרגל גשמי הברכה שאנו מתפללים להם בתקופה זו של השנה, נחתום בקשר שבין פרנסה לגשם שהוא מן המפורסמות בארץ ישראל שאינם צריכים ראייה ואף אנו כבר הזכרנו זאת לעיל. ואע"פ כן, נוסף עוד מקור זה: מסכת תענית דף ב ע"א: "אמר רבי יוחנן: שלשה מפתחות בידו של הקב"ה שלא נמסרו ביד שליח, ואלו הן: מפתח של גשמים, מפתח של חיה, ומפתח של תחיית המתים ... גשמים היינו פרנסה". ובהמשך שם דף יט ע"ב: "שנה שגשמיא יורדין בזמן למה הוא דומה - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו באחד בשבת, נמצאת עיסה נאפית כתיקנה ונאכלת כתיקנה. שנה שגשמיא

¹³ עד כאן חזרה מדויקת על מדרש בראשית רבה סו ו בו פתחנו, מילה במילה. לא ברור מי לקח ממי בראשית רבה מויקרא רבה או ההפך, אבל ברור ההבדל בתפקיד המדרש ו"שליחותו". בפרשתנו הוא מפרש את הפסוק ומסביר את העניין עצמו, מדרש פרשני (מבאר) "על הפסוק" במקרא. כאן, בספר ויקרא הוא מדרש דרשני המבקש לתת משמעות רעיונית לפסוק "אם בחקותי תלכו". ולמהות העניין, שם, בספר בראשית אנחנו לפני מתן תורה – "נכנסים בנעלי האבות". כאן, בספר ויקרא, אנחנו לאחר מתן תורה. ומשקפים על 'מעשה אבות סימן לבנים'. האם משמעות "על הפרנסה לא השיבו" משתנה בעקבות זה?

¹⁴ כאן חוזר הדרשן לפסוק במשלי בו פתח: "ועתה בניו שמעו לי ואשרי דרכי ישמורו" ומנסה למצוא בו "אשרי" כפול, גם לאדם וגם לקב"ה. זאת, בעזרת הו"ו של "וְאֲשֶׁרִי" שלכאורה מיותרת. כך מסביר א. א. הלוי בשם הר"מ מרגליות.

¹⁵ ר' הושעיה (רבה) ואחריו הדרשנים האחרים חוזרים ומקשרים את הפסוק בתחילת פרשת בחוקותי: "אם בחקותי תלכו" עם הפסוק בכתובים, תהלים ח: "וְעֵתָה בְּנִים שָׁמְעוּ לִי וְאֲשֶׁרִי דְרָכֵי יִשְׁמְרוּ". יחד יוצרים פסוקים אלה משקל נגד לחוסר התשובה של הקב"ה ליעקב על בקשתו "לחם לאכול ובגד ללבוש". אמנם ליעקב: "על הפרנסה לא השיבו", אך אנו אשרינו - אומרים הדרשנים - זכינו למה שלא זכה יעקב. אם רק נשמור את התנאים ונלך בדרך החוקים שנצטוונו אזי מובטחת הפרנסה: "ונתתי גשמיכם בעתם". מה שלא נאמר לאבות, נאמר לבנים. בזכות מה? במה טובים הבנים מהאבות? את יתרונו של דוד המלך שפרנסת העם על כתפיו כבר ראינו לעיל. מה עוד? ראו שיר השירים רבה פרשה א סימן א: "לריח שמניך טובים - ר' ינאי בריה דר"ש: כל השירים שאמרו לפניך האבות ריחות היו. אבל אנו, שמן תורק שמן, כאדם שמריק מכלי לכלי חבירו. כל המצות שעשו לפניך האבות ריחות היו. אבל אנו, שמן תורק שמן, מאתים וארבעים ושמונה מצות עשה, ושלוש מאות וששים וחמש מצות לא תעשה". ראו דברינו [חדשים גם ישנים](#) – [אחרונים גם ראשונים](#) בשיר השירים. ואנו נוסף ונאמר עוד בשבח הבנים מול האבות. יעקב כביכול עורך תנאים עם הקב"ה. וכבר התקשו בכך כל הדרשנים והמפרשים איך הוא מציב תנאים לקב"ה אחרי שהכל כבר הובטח לו בחלום? עד שהוצרכו לומר: "מסורסת היא הפרשה" (בראשית רבה ע ד). ראו שוב דברינו [אין הבטחה לצדיק בעולם הזה](#), בפרשה זו. אצל הבנים, לאחר מתן תורה, המצב הוא הפוך. תחילה אנחנו מקיימים את התנאים ואח"כ הקב"ה נותן לנו גשמים בעתם. אשרי ואשריכם אומר הקב"ה. ראו דפים שכתבנו [בפרשת בחוקותי](#).

¹⁶ מְקַרְבֵּ.

¹⁷ ובמדרש תהלים (בובר) מזמור קיח: "יאמר נא ישראל כי לעולם חסדו ... אמרו להקב"ה: מי יודה לך? אמר להם הקב"ה: יאמר נא ישראל החסד שעשיתי עמו. לא ליום ולא לשנה אלא לעולם, שנאמר: קטנתי מכל החסדים (בראשית לב יא). אמרו לו: וכמה חסדים עשה עמך? אמר להם אין להם קצבה, אלא: האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה (בראשית מח טו)". יאמר נא ישראל הוא יעקב ישראל האיש (כסמל ליעקב ישראל האומה כמובן, אבל תחילה האיש). ערב פטירתו, במבט על חיי שנותיו שאמנם מעט ורעים היו (בראשית מז ט: "מֵעַט וְרָעִים הָיוּ יָמַי שָׁנָי חַיִּי וְלֹא הָשִׁיגוּ אֶת יָמַי שָׁנָי חַיִּי אֲבֹתַי בְּיָמֵי מְגוּרֵיהֶם"), אבל עדיין לכל אורכם התקיים בהם "המלאך הגואל אותי מכל רע" וחשוב עוד יותר "האלהים הרועה אותי מעודי עד היום הזה". במה הוא רועה את אביר יעקב? בפרוסה. פרוסה היא פרנסה. אמנם לא הייתה הבטחה מראש על הפרוסה של יום יום, אבל בדיעבד היא הייתה מצויה בביתו של יעקב ישראל והוא ידע להכיר על כך תודה. ללמדנו לדורות שאין הבטחה על הפרנסה אבל היא מתקיימת במי שטורח בה ומשלב אותה ב"אם בחקותי תלכו". ראו מדרש שכל טוב (בובר) בראשית פרק מח: "לפיכך אמר האלהים הרועה אותי מעודי, כלומר הקב"ה שפירסני בחסדיו מעודי. משהייתי באויר העולם, עד היום הזה". ראו שוב דברינו [האלהים הרועה אותי המלאך הגואל אותי](#) בפרשת ויחי.

מרבין למה הוא דומה - לעבד שנתן לו רבו פרנסתו בבת אחת, נמצאו ריחים טוחנות מן הכור מה שטוחנות מן הקב, ונמצאת עיסה אוכלת מן הכור כמו אוכלת מן הקב" (ראו פירוש שטיינזלץ שם). שנזכה לגשמים מרובים כסדרם ובזמנם.

מים אחרונים 2: לאוהבי הדרוש החסידי: "לאחר סגירת הגיליון" מצאנו בשו"ת ציץ אליעזר חלק כ סימן כה, שמביא משל של המגיד מדובנא אשר מאיר את הנושא שלנו באור הפירוש החסידי (למרות שהמגיד לא היה חסיד). ואלה דבריו: "אליבא דרבנן לא השיבו על הפרנסה, עפ"י משל לאחד שהיה שולח בנו למרחקים והכין לפניו כל הדברים אשר הצורך עליהם בדרך ... בתוך כך נתוודע להם כי הדרך משובשת בגייסות, אמר האב: מעתה ההכרח אתי ליסע בעצמי עם בני עבור לשומרו מכל פגעי הדרך. ויהי בעלותם המרכבה אמר הבן אל אביו: איה צרור הכסף אשר הכינות, תנה נא אותו על ידי על הוצאות דרכי. אמר לו אביו: מה לך לשאול מאתי על הוצאות, הלא אתך אנכי נוסע ומידי תבקש מחסורך כל אימת שיחסר לך לפי העת. כן הדבר ביעקב אבינו ע"ה, כי כבר נתברך בברכת בכלל¹⁸ והיא ההנהגה הטבעית כבן הנעתק משלחן אביו להתפרנס ממעשי ידיו. אולם אחר כי היה ההכרח שיהיה הקב"ה עמו בדרך זו, הלך לשומרו ולהצילו מכל רע ולהספיק לו מחסוריו ע"פ הנהגתו המיוחדת הנסיית, לא היה עוד מהצורך לתת בידו מאומה מטוב ברכתו, כי הלא יהיה עמו בכל דרכיו. וזהו מה שאמרו רבנן, על הפרנסה לא השיבו כי לא היה מהצורך להשיבו ולהבטיחו על הפרנסה כי הלא מלחם אביו יתברך יאכל". עד כאן דברי המגיד כפי שהם מצוטטים בשו"ת ציץ אליעזר. אבל יעקב של המקרא כנראה לא הכיר דרשה זו, טרח עד מאד בפרנסתו ולא סמך על שום נס. וכדבריו ללבן, בראשית לא לח-מא: "זֶה עֲשָׂרִים שָׁנָה אָנֹכִי עֹמֵד בְּחַלְדַּי וְעַד הַיּוֹם לֹא שָׁכַלְתִּי צֹאנֵךְ לֹא אָכַלְתִּי: ... הֲיִיתִי בַיּוֹם אֹכְלֵי חֶרֶב וְקָרַח בְּלִילָה וַתַּדַּד שְׁנֵתִי מֵעֵינַי וכו'".

¹⁸ ראו פסיקתא רבתי (איש שלום) פיסקא כה - עשר תעשר: "ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל (בראשית כד א), וכן ביצחק ואוכל מכל (שם כז לג), וכן ביעקב וכי יש לי כל (שם לג יא). ראו גם גמרא בבא בתרא יז ע"א.